

Ny rapport: *Personlig assistans – Analys av en kvasimarknad och dess brottslighet*

Den 16 januari kom utredaren Stig Svenssons rapport *Personlig assistans – Analys av en kvasimarknad och dess brottslighet*. Begreppet kvasimarknad i rapportens titel förklaras med att personlig assistans inte är en marknad i den gängse meningen. På en kvasimarknad kan staten, till skillnad mot en vanlig marknad, bestämma vilka som är producenter (assistansanordnare) och konsumenter (assistansanvändare) och därmed får delta på marknaden. Staten bestämmer även priset på tjänsten (schablonersättningen) som också finansieras med skattemedel.

Regeringsuppdrag

Stig Svensson har haft ett regeringsuppdrag att analysera marknaden för personlig assistans, utvecklingen av antalet timmar samt brottslighet knuten till personlig assistans. Han konstaterar att de fyra största anordnarna av personlig assistans står för 25 procent av marknaden och de 20 största för 42 procent. Antalet mindre företag har minskat efter år 2012. Kommunen som anordnare har endast 24 procent av marknaden.

Svensson drar slutsatsen att ökningen av antalet assistanstimmar per assistansanvändare inte beror på privata anordnare på marknaden utan är kopplad till lagstiftningens utformning.

Brottslighet inom assistansen

Risken för brottslighet inom den personliga assistansen bedöms vara fortsatt stor. Detta motiverar utredaren med att utbetalt belopp per assistansberättigad är högt, i snitt 1,8 miljoner kronor per år, och att samhällets kontroll har allvarliga brister. Svensson bedömer dock att brottsligheten är lägre än de cirka 7 procent som tidigare statliga utredningar visat (FUT och SOU 2012:6). Som förklaring till detta nämns den tillståndsprövning av assistansanordnare som infördes 2011 och stramades upp 2013. Fram till 2011 var assistansmarknaden helt oreglerad.

En annan förklaring är att de ekonomiska villkoren och möjligheten till stora vinster blivit sämre genom en lägre uppräkningsgrad av schablonbeloppet för assistansersättningen. Stig Svensson menar att risken för fusk är särskilt hög när anhöriga utför assistans. Här hänvisar han till bedrägeri- och bidragsbrottsutredningar och brottmålsdomar gällande personlig assistans (36 domar där 147 personer dömdes för brott åren 2010-17). Hälften av de assistenter som dömdes för bedrägeri var anhörigassistenter. En hög andel, påpekar utredaren, eftersom endast cirka 20 procent av det totala antalet assistenter är anhöriga.

Föreslår tak för anhörigassistans

I en intervju med Heja Olika.se (2017-12-13), säger Stig Svensson att anhörigassistansen bör begränsas till max 50 timmar i veckan och att ett tak införs för anhörigassistansen till maximalt 50 procent av den totala beviljade tiden. En person som har totalt 50 timmar assistans i veckan ska alltså kunna ha anhöriga som assistenter under högst 25 timmar.

- Att införa ett tak för anhöriga som assistenter är helt fel väg att gå, säger Riksförbundet FUB:s ordförande Thomas Jansson i ett uttalande. Grova brottslingar inom assistansen måste naturligtvis stoppas. Men istället för att minska på anhörigassistansen bör samhället satsa på en väsentligt stärkt uppföljning och tillsyn av assistansmarknaden. Och en samverkan mellan myndigheter som, för övrigt, redan sker när det gäller annan grov brottslighet.

FUB:s uppfattning är att möjligheten att lösa den personliga assistansen inom familjen är en viktig förutsättning för många för att få vardagen att gå ihop. Ett tak för anhörigassistans motsvarande 50 procent av den beviljade tiden kommer även att skapa stora praktiska problem, t.ex. när det gäller tider på dygnet som är svåra att schemalägga för utomstående assistenter (exempelvis ett begränsat antal timmar för tillsyn nattetid), vid assistenters sjukskrivning, under semesterperioder etc. Anhörigassistans under vissa kvällar och helger möjliggör även för assistansanvändaren och dennas familj att umgås mer privat. Det är inte lätt att alltid ha en utomstående i hemmet!

Kontinuitet vad gäller stöd och service i form av personlig assistans är en annan viktig aspekt. Eftersom personlig assistent i hög grad är ett genomgångsyrke för unga, är det de anhöriga som får stå för kontinuiteten.

Social shopping

Utredaren pekar även på en ökad förekomst av så kallad social shopping i brottmålsdomarna. Det vill säga att familjer kommer till Sverige, där grunden till flyttningen är att få ta del av personlig assistans för en familjemedlem med funktionsnedsättning. Utredningen lyfter även risken för människohandel kopplat till assistansersättningen.

Ökad samverkan mellan myndigheter

För att förhindra grövre brottslighet inom assistansersättningen föreslår utredaren en samverkan, specialisering och samordning, mellan berörda myndigheter, det vill säga Försäkringskassan, Polis, Åklagarmyndighet, Skatteverket och Inspektionen för Vård och Omsorg (IVO).

Stig Svenssons rapport har lämnats till den pågående statliga utredningen *Översyn av LSS och assistansersättningen*, som ska lämna sin rapport i oktober i år.

Eva Borgström

Intressepolitisk samordnare